

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

ПОПОВА Оксана Володимирівна

УДК 378.016:81'243

**ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ
ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2020

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано у ДВНЗ „Донецький національний технічний університет” (м. Покровськ), Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
Кабанець Марина Миколаївна,
ДВНЗ „Донецький національний технічний
Університет” (м. Покровськ),
завідувач кафедри мовної підготовки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Шехавцова Світлана Олександрівна,
ДЗ „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ),
декан факультету іноземних мов;

кандидат педагогічних наук, доцент
Попова Ганна Василівна,
ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний
університет” (м. Слов’янськ), заступник
декана факультету гуманітарної та
економічної освіти, доцент кафедри
менеджменту.

Захист відбудеться 4 листопада 2020 року о 15.00 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ) за адресою: Луганська обл., м. Сєверодонецьк, вул. Лисичанська, 1-б, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ) за адресою: 92703, Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 1 жовтня 2020 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої
ради**

Н. І. Черв'якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На тлі соціально-економічних змін у суспільстві, зумовлених глобалізаційними тенденціями та інтеграцією України до світового та європейського просторів, зростає необхідність у фахівцях нової формації, здатних компетентно вирішувати складні завдання в мінливих реаліях функціонування бізнесу. Соціальне замовлення на менеджерів, які не тільки володіють фаховими знаннями у своїй галузі, але й мають сформовані навички soft-skills, зокрема успішної міжкультурної комунікативної діяльності, потребує нових підходів до збагачення змісту професійної підготовки менеджерів. Пріоритетним завданням мовної освіти в Україні стало забезпечення якісної професійної комунікативної підготовки фахівців, успішне вирішення якого залежить від сформованості в них лінгвокультурної компетентності (ЛКК), адже для успішної професійної діяльності менеджер повинен володіти грамотною мовою та фаховим лексиконом, активно користуватися іноземними мовами й бути готовим до співпраці з представниками інших культур.

Володіння мовами Рада Європи проголошує головним завданням у мовній освіті, основними цілями якої є перетворення багатого спадку мов і культур на джерело взаємного збагачення й розуміння, полегшення спілкування між людьми заради підтримки мобільності, взаєморозуміння і співпраці (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти). Вектор розвитку європейської мовної політики й освіти втілено в Україні в низці законодавчих документів, а саме: у Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, „Національній доктрині розвитку освіти”, „Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні” та ін.

У педагогічній науці накопичено значний потенціал щодо розв’язання зазначених вище завдань. Фундаментальним положенням професійної освіти присвятили свої праці І. Бех, С. Гончаренко, В. Кремень, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін. Актуальні питання підготовки компетентного фахівця репрезентовано в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема В. Байденка, Б. Гершунського, І. Зимньої, І. Зязюна, Т. Кристопчук, О. Овчарук, Дж. Равена (J. Raven), А. Хуторського та ін.; питання теорії і практики викладено в студія А. Алексюка, Н. Волкової, О. Караман, О. Кучерявого, С. Савченка, С. Харченка та ін.

Концепції міжкультурної комунікації висвітлено в наукових доробках М. Бахтіна, В. Біблера, В. Євтуха, П. Сисоєва та ін. Теоретичні та методичні проблеми викладання мов знайшли відображення в працях І. Бім, Н. Бориско, В. Бухбіндера, Н. Гальської, І. Зимньої, Р. Мільруда, С. Тер-Мінасової, Н. Хомського (N. Chomsky) та ін. Культурологічні та соціокультурні положення навчання іноземної мови досліджували Є. Верещагін, В. Костомаров, Г. Єлізарова, Р. Гришкова, Ю. Пассов, С. Шехавцова та ін. Теоретичні засади лінгвокультурної компетентності розробляли Н. Андрейчик, Ж. Глотова,

Л. Городецька, А. Подгорбунських та ін. Різні аспекти фахової діяльності менеджерів та підготовки до її здійснення вивчали В. Авдєєв, Н. Банько, О. Віханський, Г. Попова, Є. Хриков, Г. Щокін, Ф. Тейлор (F. Taylor), Д. Френсіс (D. Fransis) та ін.

Аналіз наукової літератури з професійної підготовки студентів економічних спеціальностей свідчить, що за останні роки з'явилась значна кількість наукових праць, у яких розкривається комунікативний аспект діяльності фахівців з економіки й менеджменту: особливості професійного спілкування (А. Бичок, І. Ярошук); формування комунікативної (О. Красевська, В. Черевко), іншомовної (А. Петрова), професійної плюрилінгвальної (Г. Піскурська) компетентностей; готовність до іншомовної комунікації (М. Галицька, І. Каменська, О. Тинкалок) та до ділового мовлення (І. Савчак), формування професійної компетентності (Г. Копил) та комунікативних умінь (Л. Сікорська) у процесі вивчення іноземних мов, формування іншомовної комунікативної культури (І. Кухта), формування міжкультурної (О. Зеліковська, О. Сніговська, А. Токарева) та соціокультурної (Л. Харламова) компетентностей та ін.

Виявлено низку дисертацій, у яких безпосередньо розглянуто питання формування лінгвокультурної компетентності, зокрема педагогічних кадрів у системі неперервної освіти (О. Терещенко), бакалаврів сервісу й туризму (О. Гаріфова), майбутніх перекладачів (М. Большакова), викладачів іноземної мови закладу вищої освіти (Н. Фоменко), учнів середніх професійних освітніх закладів (С. Дортман), студентів-філологів (М. Пахноцька), студентів гуманітарних спеціальностей (О. Макарова), майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (І. Давидченко).

Попри беззаперечні досягнення й достатній практичний досвід професійної підготовки майбутніх менеджерів, проблемі формування в них ЛКК приділено недостатньо дослідницької уваги, що зумовлює необхідність здійснення спеціального наукового пошуку.

Аналіз теорії та практики з досліджуваної проблеми дозволив виявити *протиріччя* між: зростаючою потребою суспільства в компетентних фахівцях із менеджменту, здатних ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах полікультурного бізнес-середовища, та недостатнім рівнем їхньої лінгвокультурної підготовки; значущістю формування лінгвокультурної компетентності в майбутніх менеджерів і нерозробленістю педагогічних умов її розвитку в освітньому процесі ЗВО; значним потенціалом інноваційних форм, методів і технологій для створення лінгвокультурного середовища університету та недостатнім їх використанням для його моделювання.

Усвідомлення зазначених суперечностей, актуальність і недостатня теоретична та практична розробленість проблеми об'єктивного зв'язку сформованості лінгвокультурної компетентності менеджерів з особистісною

орієнтацією умов її формування зумовили вибір теми дисертаційної роботи **„Формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри мовної підготовки ДВНЗ „Донецький національний технічний університет” (м. Покровськ) „Впровадження принципів та підходів сучасної мовної освіти в процес професійної підготовки студентів немовних ВНЗ з метою розвитку їхніх комунікативних навичок і мовленнєвих компетенцій”. Тему затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ „Донецький національний технічний університет” (м. Покровськ) (протокол № 5 від 17.12.2015) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (рішення № 2 від 23.02.2016).

Об'єкт дослідження – процес формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у ЗВО.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів економічної сфери в процесі фахової підготовки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів та експериментально перевірити ефективність їхнього впровадження в процес фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження. Формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки набуде ефективності за умов: формування особистісної спрямованості майбутніх менеджерів на оволодіння лінгвокультурною компетентністю; орієнтації змісту лінгвокультурної підготовки на формування в студентів знань про цінності майбутньої професійної діяльності та норми міжкультурної взаємодії як особистісних за допомогою лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів; створення лінгвокультурного середовища з використанням мультимедійних технологій; забезпечення оволодіння студентами досвідом фахової міжкультурної комунікації шляхом реалізації міждисциплінарних зв'язків у лінгвокультурній підготовці майбутніх менеджерів.

Відповідно до предмета, мети й гіпотези було сформульовано такі **завдання дослідження:**

1. На підставі аналізу наукової літератури визначити методологічні засади формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів.

2. Схарактеризувати сутність та структуру лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів як ключового поняття дослідження.

3. Проаналізувати стан розв'язання проблеми формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у сучасному науковому дискурсі.

4. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у ЗВО.

5. Діагностувати рівні сформованості лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів на основі визначених критеріїв та показників.

6. Експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів та навчально-методичного забезпечення їх упровадження в процес фахової підготовки.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять наукові ідеї філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, Б. Коротяєв, В. Кремень, В. Курило, В. Лутай, С. Савченко); фундаментальні положення особистісно зорієнтованого (І. Бех, Є. Бондаревська, С. Подмазін, М. Чобітько, С. Шандарук), компетентісного (В. Байденко, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Хуторський), лінгвокультурологічного (Н. Арутюнова, Є. Верещагін, В. Воробйов), аксіологічного (К. Абульханова-Славська, І. Бех, А. Здравомислов, В. Ільїн, І. Ісаєв, А. Кир'якова, В. Кремень, Н. Ткачова), середовищного (Ю. Мануйлов, Л. Новикова, В. Ясвін) міждисциплінарного (С. Гончаренко, Л. Каменська, В. Кремень, В. Огнев'юк) підходів; принципи взаємозв'язку та взаємозумовленості професійного та особистісного розвитку майбутніх фахівців (Б. Ананьєв, В. Безрукова, Н. Волкова, М. Кабанець, О. Кучерявий, В. Семиченко); питання теорії та практики професійної підготовки майбутніх менеджерів (Л. Дибкова, О. Ельбрехт, Т. Колбіна, В. Маслов); концептуальні засади теорії мовленнєвої діяльності та спілкування (Л. Виготський, В. Гумбольдт, М. Жинкін, І. Зимня, О. О. Леонт'єв, В. Скалкін); наукові положення щодо сутності феноменів мультикультуралізму та полікультурності (Дж. Бенкс, М. Гордон, З. Малькова, Н. Смелзер, Л. Супрунова, С. Шехавцова), лінгвокультурології (В. Воробйов, В. Карасик, Ю. Караулов) та міжкультурної комунікації (Є. Верещагін, В. Костомаров, С. Тер-Мінасова); формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців (І. Бім, Ю. Гавренко, Р. Мільруд, Дж. Равен, В. Сафонова), теорія й практика організації освітнього процесу у ЗВО на основі використання інноваційних форм, методів і технологій (В. Беспалько, А. Вербицький, Г. Селевко, С. Сисоєва, С. Харченко), зокрема інформатизації освітньої діяльності (В. Биков, К. Власенко, А. Гуржій, Н. Морзе, Л. Панченко, С. Семеріков).

Для досягнення мети, вирішення поставлених завдань і перевірки висунутої гіпотези використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення концептуальних положень

вітчизняних і зарубіжних літературних джерел із філософії, психології, педагогіки, лінгвістики, менеджменту для визначення теоретико-методологічних засад, ступеня розробленості проблеми та понятійно-категоріального апарату дослідження; узагальнення та систематизація теоретичних домінант з метою розкриття сутності, змісту та структури лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів та обґрунтування педагогічних умов її формування у ЗВО; аналіз та зіставлення сучасних нормативних документів, чинних навчальних програм зі спеціальності 073 „Менеджмент”, підручників для розробки навчально-методичного забезпечення процесу формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів під час фахової підготовки; *емпіричні*: педагогічне спостереження, анкетування, тестування, експертна оцінка, бесіда для виявлення рівня сформованості лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розроблених педагогічних умов формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів шляхом їхньої реалізації у навчально-виховному процесі ЗВО; *методи математичної статистики* – для визначення статистичної значущості отриманих результатів експерименту та їхньої інтерпретації.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі ДВНЗ „Донецький національний технічний університет” (м. Покровськ), Маріупольського державного університету, ДВНЗ „Ужгородський національний університет”, ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов’янськ). В експерименті взяли участь 185 студентів спеціальності 073 „Менеджмент” протягом 2016 – 2019 рр.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* було визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів, а саме: формування особистісної спрямованості майбутніх менеджерів на оволодіння лінгвокультурною компетентністю; орієнтація змісту лінгвокультурної підготовки на формування у студентів знань про цінності майбутньої професійної діяльності, норми міжкультурної взаємодії як особистісних за допомогою лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів; створення лінгвокультурного середовища з використанням мультимедійних технологій; забезпечення оволодіння студентами досвідом фахової комунікації шляхом реалізації міждисциплінарних зв’язків у лінгвокультурній підготовці майбутніх менеджерів; *удосконалено* змістове наповнення дисциплін лінгвокультурної підготовки та навчально-методичне забезпечення формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у ЗВО; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про зміст, форми та методи фахової підготовки майбутніх фахівців управлінської галузі; шляхи реалізації компетентнісного, особистісно зорієнтованого, лінгвокультурологічного,

аксіологічного, середовищного та міждисциплінарного підходів у професійній підготовці менеджерів; сутність та структуру лінгвокультурної компетентності сучасного менеджера; засоби вдосконалення іншомовної професійної підготовки майбутніх менеджерів у сучасних умовах глобалізації економіки та диверсифікації ринку праці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їхній достатній готовності до впровадження в освітній процес підготовки студентів спеціальності 073 „Менеджмент” у ЗВО з метою формування в них лінгвокультурної компетентності, зокрема: розроблено навчально-методичне забезпечення, що містить програму та відповідні інформаційно-методичні матеріали спецкурсу „Кроскультурна комунікація”, комплекс вправ з лінгвокультурного тренінгу, методичні рекомендації для викладачів іноземних мов з формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів, інформаційно-розвивальні матеріали для контекстного включення у зміст дисциплін фахової підготовки студентів зазначеної спеціальності („Ділове спілкування”, „Практика ділового спілкування”, „Кроскультурний менеджмент”); дібрано пакет діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів.

Висновки й рекомендації дослідження можуть бути **використані** в процесі професійної підготовки фахівців з економіки, менеджменту й адміністрування в закладах вищої освіти різних рівнів акредитації, для розробки навчально-методичного забезпечення дисциплін управлінського, мовленнєвого й економічного блоку, у самоосвітній діяльності студентів.

Основні результати дослідження щодо підготовки майбутніх менеджерів у ЗВО **впроваджено** в роботу: ДВНЗ „Донецький національний технічний університет” (м. Покровськ) (довідка про впровадження № 26 від 23.04.2020 р.); ДВНЗ „Ужгородський національний університет” (довідка про впровадження № 1564/01-14 від 22.06.2020 р.), Маріупольського державного університету (довідка про впровадження № 01-24/347 від 20.05.2020 р.), ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов'янськ) (довідка про впровадження № 262/01 від 24.06.2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних – „Вища школа у контексті євроінтеграційних процесів”* (Черкаси, 2017), *„The seventh International Congress of Belarusian Studies”* (Варшава, Польща, 2017), *„Наукове забезпечення технологічного прогресу XXI сторіччя”* (Чернівці, 2020), *„Сучасні тенденції іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей в полікультурному просторі”* (Київ, 2020); *Всеукраїнських: „Інноваційний потенціал української науки”* (Запоріжжя, 2012), *„Компетентнісно-орієнтований підхід до освіти”* (Харків, 2014), *„Виховання*

духовної краси майбутнього професіонала” (Покровськ, 2019); на засіданнях кафедри мовної підготовки ДВНЗ „Донецький національний технічний університет” (м. Покровськ).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 17 одноосібних публікаціях; 11 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, з яких 2 статті – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus International); 6 публікацій апробаційного характеру.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (300 найменування, з них 25 іноземною мовою) і 21 додатків на 57 сторінках, містить 10 таблиць, 8 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 300 сторінок друкованого тексту, з яких 200 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність роботи; визначено ступінь розробленості обраної теми, об’єкт, предмет, мету, завдання й схарактеризовано методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичну значущість результатів наукового пошуку, подано відомості про впровадження та апробацію результатів, зазначено особистий внесок і публікації авторки, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – „**Теоретико-методологічні аспекти формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки**” – визначено теоретико-методологічні засади формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів; схарактеризовано її зміст, сутність і структуру; розглянуто стан розв’язання проблеми формування ЛКК майбутніх менеджерів у сучасному науковому дискурсі; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування ЛКК майбутніх менеджерів.

Результати аналізу філософських, культурологічних, психолого-педагогічних джерел дозволили визначити методологічну базу для вирішення завдань формування ЛКК майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки, що ґрунтується на фундаментальних положеннях особистісно зорієнтованого (І. Бех, Є. Бондаревська, В. Сериков та ін.), компетентнісного (В. Болотов, І. Зимня, А. Хуторський та ін.), аксіологічного (К. Абульханова-Славська, А. Кир’якова, Н. Ткачова), лінгвокультурологічного (Н. Арутюнова, Є. Верещагін, В. Воробйов), середовищного (Ю. Мануйлов, Л. Новикова, Л. Панченко та ін.), міждисциплінарного (С. Гончаренко, В. Кремь, В. Огнев’юк) наукових підходів, і сформулювати базові *принципи організації лінгвокультурного навчання майбутніх менеджерів*: культуропов’язаного співвивчення іноземної й рідної мов; професійної комунікативної

спрямованості; забезпечення активності студентів в опануванні цінностей лінгвокультурної компетентності; конгруентності прояву почуттів і думок у ситуаціях професійної поведінки; міждисциплінарної корпоративності.

Узагальнення праць вітчизняних і зарубіжних науковців (Н. Андрейчик, О. Бурукіна, Л. Городецька, І. Давидченко, А. Подгорбунських, Л. Ушакова та ін.) дозволило виокремити провідні теоретичні положення як підґрунтя формування ЛКК майбутніх менеджерів: співвивчення мови й культури, концепція мовної особистості, формування лінгвокультурної ідентичності, лінгвокультурна грамотність, вивчення лінгвокраїнознавства, створення лінгвокультурного середовища.

На основі поняттєво-термінологічного аналізу наукової літератури визначено ключове поняття дослідження: *лінгвокультурна компетентність майбутніх менеджерів економічної сфери* – це складна інтегративна високорозвинута якість особистості фахівця, яка віддзеркалює: найвищий ступінь самоцінності його знань в економічній, професійно-комунікативній, мовно-культурній сферах; умінь орієнтуватися в ціннісно-смысловому просторі рідної та іноземної мов, насамперед з професійною метою, і ефективно взаємодіяти з представниками іншого лінгвокультурного соціуму; особистісний досвід у розв’язанні професійних завдань з урахуванням особливостей етномовної картини світу в професійному аспекті.

Виходячи зі змісту поняття лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів, у її структурі виокремлено такі *компоненти* та їхнє змістове наповнення: *ціннісно-мотиваційний* (прагнення володіти іноземною мовою і знаннями про культуру носіїв цієї мови; усвідомлення потреби в іншомовному спілкуванні; система ціннісних орієнтацій менеджера та соціальних установок на вдосконалення комунікативної компетенції і мотивів до професійної діяльності); *інформаційно-когнітивний* (знання рідної та іноземної мов, мовна грамотність, синтез і повнота знань про рідну культуру та культуру інших країн і народів, історію, традиції; розуміння механізму міжкультурної взаємодії, людських взаємин, моральних норм та заборон); *особистісний* (особистісні характеристики менеджера як суб’єкта ефективного міжкультурного спілкування (комунікабельність, емпатія, толерантність, чуйність, відчуття справедливості, тактовність), наявності в нього рефлексії щодо результату діяльності, прагнення до засвоєння моральних цінностей, естетичної та ділової культури); *перцептивно-інтерактивний* (система знань і вмінь, необхідних для здійснення професійної діяльності; здатність будувати конструктивні відносини з партнерами на основі спільних інтересів; знання норм ділового спілкування й особливостей ведення професійного діалогу; володіння способами вирішення професійних завдань на основі застосування засобів міжкультурного спілкування), *комунікативно-поведінковий* (уміння використовувати традиційні

вербальні та невербальні засоби спілкування, форми соціальної поведінки при виявленні ціннісного ставлення до іншої культури, поведінкова гнучкість).

На основі аналізу наукової літератури щодо формування ЛКК у фаховій підготовці майбутніх менеджерів виявлено низку теоретичних положень, які впливають на ефективність лінгвокультурної підготовки майбутніх менеджерів. Успішність професійної діяльності менеджера залежить від володіння ним професійними знаннями, морально-етичними переконаннями, уміннями творчо адаптуватися до різноманітних ситуацій професійної комунікації, що передбачає володіння навичками та вміннями спілкування грамотною, фаховою, логічно вибудованою мовою, упевненим знанням іноземних мов і їхнім активним користуванням, прийомами мовного впливу й переконливості. Процес фахової підготовки майбутніх менеджерів має охоплювати широке коло міждисциплінарних аспектів і включати мовні, культурні й комунікативно-психологічні складники. Лінгвокультурна підготовка має ґрунтуватися на гармонійній взаємодії мовного, комунікативного, когнітивного, культурознавчого складників, а також інформаційно-комунікаційних можливостях для створення лінгвокультурного середовища.

Вирішення завдання обґрунтування педагогічних умов формування ЛКК майбутніх менеджерів дозволило встановити основні чинники, від яких залежить ефективність процесу її формування. Виявлено, що інтерес до мови й пов'язаної з нею культури виникає у студентів у процесі активного спілкування цією мовою, а зосередженість на мовному матеріалі, уміння побачити за мовним знаком значення і зміст стимулює особистісне позитивне ставлення студентів до мови (лінгвопізнавальна мотивація). Забезпечення внутрішньої мотивації до навчальної діяльності підтверджує особистісну спрямованість студентів на оволодіння лінгвокультурною компетентністю.

Доведено, що на становлення особистості менеджера як професіонала впливають професійні цінності, які детермінуються рівнем його професійної культури. Основними елементами професійної культури науковці визначають культуру мислення, ділового мовлення, зовнішнього вигляду, організаційної поведінки. Знання про цінності майбутньої діяльності менеджерів засвоюються студентами через зміст навчального матеріалу в лінгвокультурній підготовці, його культурологічний і лінгвокраїнознавчий складники. Щоб володіти мовою професії, яка пов'язана з фаховою та міжкультурною комунікацією, майбутні професіонали повинні навчитися досягати спільного розуміння бізнес-контексту через використання лінгвістичних (граматична правильність мовлення, точність висловлювань, різноманіття мовних засобів, великий словниковий запас) та екстралінгвістичних (інтонації, міміка, жести, рухи тіла) засобів спілкування.

Установлено, що формуванню лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів сприяє лінгвокультурне середовище ЗВО як предметний контекст майбутньої професійної діяльності студентів. При цьому роль

особистості педагога є визначальною в освітньому комунікативному просторі, а його діяльність має бути спрямована на створення належної атмосфери психологічної підтримки студентів. В умовах відірваності від автентичного мовного середовища мультимедійні технології компенсують ці недоліки можливостями використання спеціально дібраних і розроблених аудіо- і відеоматеріалів для створення штучного іншомовного лінгвокультурного середовища, що має освітній професійно-розвивальний характер.

Формування ЛКК майбутніх менеджерів ми розглядаємо як органічне поєднання процесів взаємодоповнення та взаємопроникнення різних предметних знань, умінь і навичок і набуття практичного досвіду в процесі навчання. Можливості формування ЛКК майбутніх менеджерів представлено в змісті таких навчальних дисциплін: „Історія української культури”, „Ділова українська мова”, „Іноземна мова”, „Друга іноземна мова”, „Ділове спілкування”, „Психологія”, „Менеджмент і адміністрування”, „Зовнішньоекономічна діяльність підприємства” та ін. Узгодження навчальних програм дає змогу використовувати можливості різних навчальних дисциплін для формування ЛКК.

На основі визначених методологічних підходів, базових принципів та теоретичних положень встановлено *педагогічні умови формування ЛКК майбутніх менеджерів економічної сфери*: формування особистісної спрямованості майбутніх менеджерів на оволодіння лінгвокультурною компетентністю; орієнтація змісту лінгвокультурної підготовки на формування у студентів знань про цінності майбутньої професійної діяльності та норми міжкультурної взаємодії як особистісних за допомогою лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів; створення лінгвокультурного середовища з використанням мультимедійних технологій; забезпечення оволодіння студентами досвідом фахової комунікації шляхом реалізації міждисциплінарних зв'язків у лінгвокультурній підготовці майбутніх менеджерів.

У другому розділі – **„Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки”** – схарактеризовано початковий рівень ЛКК майбутніх менеджерів на основі розроблених критеріїв та показників; викладено програму та перебіг педагогічного експерименту з упровадження педагогічних умов формування ЛКК майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки; здійснено статистичну обробку результатів експерименту, визначено перспективні напрями подальших педагогічних розвідок.

Дослідження початкового рівня сформованості ЛКК майбутніх менеджерів у ході констатувального експерименту потребувало розробки відповідних критеріїв та показників її сформованості.

З урахуванням сутності та структури ЛКК компетентності студентів спеціальності „Менеджмент”, особливостей її реалізації в сучасних умовах глобалізованого полікультурного ринку виробництва та послуг визначено такі критерії та відповідні показники: *мотиваційний* (усвідомлення прагнень, потреб і мотивів, відбитих у змісті ціннісно-мотиваційного компонента ЛКК майбутніх менеджерів), *когнітивний* (синтез і повнота знань, представлених у змісті інформаційно-когнітивного компонента ЛКК майбутніх менеджерів), *особистісний* (сформованість особистісних характеристик, професійно важливих якостей, які конкретизовані у змісті особистісного компонента ЛКК майбутніх менеджерів), *діяльнісний* (наявність системи професійних умінь для здійснення успішної професійної діяльності, відображених у змісті перцептивно-інтерактивного компонента), *комунікативний* (сформованість комунікативних умінь і поведінкових якостей для ефективної міжкультурної комунікації, представлених у складі комунікативно-поведінкового компонента ЛКК майбутніх менеджерів).

Використання на констатувальному етапі педагогічного експерименту комплексу діагностичних методик (С. Бубнова, І. Ладанова й В. Уразасові, А. Карпова, А. Щербакової, Ю. Орлова та ін.) дозволило встановити початковий стан ЛКК і зробити висновок про перевагу низького та середнього рівнів її сформованості в майбутніх менеджерів на початку експерименту. З'ясовано, що високий рівень було діагностовано лише у 22,3% студентів експериментальної групи (ЕГ) та 22,1% контрольної групи (КГ); відповідно середній рівень – у 40,2% і 38,9%; низький – у 37,5% і 39,0%, що віддзеркалює реальний стан досліджуваної проблеми в практиці сучасної вищої школи і свідчить про необхідність цілеспрямованого впровадження в навчально-виховний процес ЗВО теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів.

У ході формувального етапу експерименту здійснено практичне впровадження педагогічних умов формування ЛКК майбутніх менеджерів.

Реалізація *першої* педагогічної умови – формування особистісної спрямованості майбутніх менеджерів на оволодіння лінгвокультурною компетентністю – здійснювалась на заняттях з іноземної мови, ділової іноземної мови й ділового спілкування використанням ігрових ситуацій, рольових і ділових ігор („Product presentation”, „Market puzzle”, „Meeting in the company”, „Negotiations”), комплексу вправ з лінгвокультурного тренінгу із завданнями із загальнокультурної („Культурний асимілятор”, „Твоя бразильська кава”), лінгвістичної („Комунікативні ритуали”, „Змінити перспективу”, „Сонце світить всім”), лінгвопрофесійної („Small talk”, „Портрет бізнес-партнера” та ін.) тематики.

Друга *педагогічна* умова – орієнтація змісту лінгвокультурної підготовки на формування в студентів знань про цінності майбутньої професійної

діяльності та норми міжкультурної взаємодії як особистісних за допомогою лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів – упроваджувалась шляхом включення до змісту дисциплін лінгвокультурної підготовки автентичних текстів, тем проектної роботи („Реклама як мистецтво”, „Fair Trade”, „Корпоративна культура в США та Україні” та ін.), лінгвокультурно зорієнтованих завдань із моделювання професійних типажів менеджерів („інспектор”, „конферансьє”, „ремісник”, „чемпіон”, „мрійник”, „фельд-маршал” та ін.), тренінгових завдань „Професійна самопрезентація”, „Критичний інцидент”, „Гра очима” та ін., використання методів лінгвокультурної медіації (переклад, реферування, анотування), „ліфт-презентації” тощо.

Згідно з *третьою* педагогічною умовою – створення лінгвокультурного середовища з використанням мультимедійних технологій – студенти працювали із сайтом університету та із сайтами зарубіжних університетів, ознайомились із сучасною інформаційною платформою університетської бібліотеки. Атмосферу сприятливих умов для навчання підтримували викладачі мовних дисциплін на основі технологій педагогічної фасилітації та ситуацій успіху. Створення іншомовного лінгвокультурного середовища здійснювалось на базі сучасної лінгвістичної лабораторії зі спеціалізованим програмним забезпеченням „Nibelung” із використанням аудіоматеріалів, переглядом й опрацюванням автентичного відео (інтерв’ю з каналів Easy Languages), матеріалів сайтів корпорації BBC, Британської Ради та Deutsche Welle.

Упровадження *четвертої* умови – забезпечення оволодіння студентами досвідом фахової комунікації шляхом реалізації міждисциплінарних зв’язків у лінгвокультурній підготовці майбутніх менеджерів – реалізовувалось через узгодження змісту модулів дисциплін гуманітарного й професійного циклів у лінгвокультурній підготовці студентів-менеджерів; розробку авторського спецкурсу „Кроскультурна комунікація”. Метою спецкурсу була підготовка майбутніх менеджерів до міжкультурного ділового спілкування, а програма включала такі теми: „Комунікація в контексті глобалізації культури”, „Механізми міжкультурної комунікації та її складники”, „Мова, культура і національна ментальність”, „Корпоративна культура і міжкультурна комунікація” та ін. Акумуляція практичного досвіду студентів також досягалась через розв’язання порівняльно-дослідних західних кейсів. З метою підвищення педагогічної майстерності викладачів щодо формування лінгвокультурної компетентності студентів складено методичні рекомендації й проведено відповідні міжфакультетські методичні семінари.

Перевірку ефективності розроблених педагогічних умов здійснено на контрольному етапі експерименту через зіставлення результатів діагностики сформованості ЛКК у майбутніх менеджерів ЕГ та КГ до та після формувального експерименту.

Узагальнення результатів засвідчило, що в ЕГ відбулись суттєві позитивні зміни у сформованості ЛКК студентів-менеджерів. Кількість студентів із високим рівнем сформованості в ЕГ зросла на 10,3%, водночас у КГ їхня кількість збільшилася лише на 3,5%. Кількість студентів ЕГ із середнім рівнем сформованості ЛКК збільшилась на 9,5%, а в КГ – на 1,9%. Виявлено зменшення кількості студентів ЕГ з низьким рівнем ЛКК на 20,3%, а в КГ лише на 5,4% (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл майбутніх менеджерів за рівнями сформованості ЛКК на початку і в кінці експерименту з урахуванням усіх критеріїв (%)

Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
	Конст. етап	Контр. етап	Конст. етап	Контр. етап
Високий	22,3	32,6	22,1	25,6
Середній	40,2	49,7	38,9	40,8
Низький	37,5	17,7	39,0	33,6

Достовірність отриманих даних була підтверджена методом математичної статистики (кутовий критерій Фішера), який довів статистичну значущість результатів експерименту.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

У дисертації представлено теоретичне й експериментальне розв'язання проблеми об'єктивного зв'язку сформованості лінгвокультурної компетентності менеджерів з особистісною орієнтацією умов її формування в процесі фахової підготовки, що виявилось в розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці відповідних педагогічних умов.

1. Теоретико-методологічними засадами розв'язання означеної проблеми стали фундаментальні положення компетентнісного, особистісно зорієнтованого, лінгвокультурологічного, аксіологічного, середовищного та міждисциплінарного наукових підходів, а провідними при організації лінгвокультурного навчання стали принципи культуропов'язаного співвживчення іноземної й рідної мов, професійної комунікативної спрямованості, забезпечення активності студентів в опануванні цінностей лінгвокультурної компетентності, конгруентності прояву почуттів і думок у ситуаціях професійної поведінки, міждисциплінарної корпоративності. На цій підставі розкрито понятійно-категоріальне поле лінгвокультурної компетентності, схарактеризовано її зміст, сутнісні ознаки і структуру.

2. Лінгвокультурну компетентність майбутніх менеджерів економічної сфери визначено як складну інтегративну високорозвинуту якість особистості фахівця, яка віддзеркалює: найвищий ступінь самоцінності його знань в економічній, професійно-комунікативній, мовно-культурній сферах; уміння орієнтуватися в ціннісно-смысловому просторі рідної та іноземних мов,

насамперед з професійною метою, та ефективно взаємодіяти з представниками іншого лінгвокультурного соціуму; особистісний досвід у розв'язанні професійних завдань з урахуванням особливостей етномовної картини світу в професійному аспекті.

Структура лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів включає такі компоненти: *ціннісно-мотиваційний* (прагнення володіти іноземною мовою і знаннями про культуру носіїв цієї мови; усвідомлення потреби в іншомовному спілкуванні; забезпечується системою ціннісних орієнтацій менеджера та соціальних установок на вдосконалення комунікативної компетенції й наявністю мотивів до професійної діяльності); *інформаційно-когнітивний* (знання рідної та іноземної мов, мовна грамотність, синтез і повнота знань про рідну культуру та культуру інших країн і народів, історію, традиції; розуміння механізму міжкультурної взаємодії, людських взаємин, моральних норм і заборон); *особистісний* (особистісні характеристики менеджера як суб'єкта ефективного міжкультурного спілкування (комунікабельність, емпатія, толерантність, чуйність, відчуття справедливості, тактовність), наявності в нього рефлексії щодо результату діяльності, прагнення до засвоєння моральних цінностей, естетичної та ділової культури); *перцептивно-інтерактивний* (наявність системи знань і вмій, необхідних для здійснення професійної діяльності; здатність будувати конструктивні відносини з партнерами на основі спільних інтересів; знання норм ділового спілкування й особливостей ведення професійного діалогу; володіння способами вирішення професійних завдань на основі застосування засобів міжкультурного спілкування), *комунікативно-поведінковий* (уміння використовувати традиційні вербальні та невербальні засоби спілкування, форми соціальної поведінки при виявленні ціннісного ставлення до іншої культури, поведінкова гнучкість.). Ці компоненти функційно взаємопов'язані, безперервно реалізуються та оновлюються й визначають здатність фахівця ефективно розв'язувати професійні завдання, використовуючи весь спектр комунікативних умій і навичок.

3. За результатами аналізу науково-методичних джерел та освітніх стандартів встановлено, що складність фахової підготовки майбутніх менеджерів потребує пошуку нових форм, методів і засобів навчання, які забезпечують формування й удосконалення професійних і особистісних здібностей майбутніх управлінців для успішної професійної комунікації. Успіх у майбутній комунікативній діяльності стає можливим за умови переорієнтації професійної підготовки менеджерів на співвивчення мови і культури з використанням програм фахових дисциплін, тобто на цілеспрямовану лінгвокультурну підготовку, яка забезпечує гармонійну взаємодію мовного, комунікативного, когнітивного, культурознавчого складників та інформаційно-

комунікаційних засобів. Результатом такої підготовки є лінгвокультурна компетентність майбутніх менеджерів.

4. На основі теоретичного аналізу обґрунтовано методологічні засади формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів, які визначили виявлені педагогічні умови: внутрішня мотивація до формування ЛКК виникає в студентів у процесі активного спілкування й лінгвопізнавальної діяльності; знання про цінності майбутньої професійної діяльності засвоюються студентами через зміст навчального матеріалу, його мовний, культурологічний й лінгвокраїнознавчий складники; лінгвокультурне середовище ЗВО є предметним контекстом майбутньої професійної діяльності студентів; мультимедійні технології дозволяють створювати штучне лінгвокультурне середовище в аудиторії; узгодження змісту навчальних програм дає змогу використовувати можливості дисциплін різних циклів для формування ЛКК.

Визначено педагогічні умови формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів: формування особистісної спрямованості майбутніх менеджерів на оволодіння лінгвокультурною компетентністю; орієнтація змісту лінгвокультурної підготовки на формування у студентів знань про цінності майбутньої професійної діяльності, норми міжкультурної взаємодії як особистісних за допомогою лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів; створення лінгвокультурного середовища з використанням мультимедійних технологій; забезпечення оволодіння студентами досвідом фахової комунікації шляхом реалізації міждисциплінарних зв'язків у лінгвокультурній підготовці майбутніх менеджерів.

5. Діагностовано сформованість ЛКК майбутніх менеджерів з урахуванням визначених критеріїв та їхніх показників: мотиваційний (усвідомлення прагнень, потреб і мотивів), когнітивний (синтез і повнота знань про мову і культуру), особистісний (сформованість особистісних характеристик та професійно важливих якостей), діяльнісний (професійні вміння для здійснення успішної професійної діяльності), комунікативний (комунікативні вміння й поведінкові якості для ефективної міжкультурної комунікації). Рівні сформованості ЛКК схарактеризовано як високий, середній, низький.

6. Розроблено й експериментально перевірено педагогічний інструментарій реалізації педагогічних умов формування ЛКК: рольові і ділові ігри, методи „ліфт-презентації”, лінгвокультурної медіації; комплекс вправ із лінгвокультурного тренінгу; робота з автентичними текстами; моделювання професійних типажів менеджерів; проектна робота; використання аудіо- та відеоматеріалів на базі лінгвістичної лабораторії з сучасним програмним продуктом; упровадження авторського спецкурсу „Кроскультурна комунікація”; розв'язання кейсів; проведення міжкафедральних методичних семінарів для викладачів.

У результаті зіставного аналізу результатів, отриманих у контрольній та експериментальній групах на констатувальному й контрольному етапах експерименту, доведено, що позитивна динаміка рівнів сформованості ЛКК майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки зумовлена впровадженням обґрунтованих та апробованих за допомогою відповідного навчально-методичного забезпечення педагогічних умов. Достовірність отриманих результатів була підтверджена методом математичної статистики (критерій Фішера).

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання розглянутої проблеми. Перспективність цієї дисертаційної роботи вбачається в подальшій теоретичній і практичній розробці шляхів формування ЛКК майбутніх фахівців у дистанційній освіті, узагальнення зарубіжного досвіду її формування, а також можливостей післядипломної освіти щодо розвитку відповідної компетентності.

Основні положення дисертаційної роботи викладено в публікаціях:

1. **Попова О. В.** Педагогічні умови формування іншомовної культури майбутніх менеджерів засобами інтерактивного навчання. Наукові праці Вищого навчального закладу „Донецький національний технічний університет”. Серія: „Педагогіка, психологія і соціологія”. Вип. 1 (13), Донецьк: ДВНЗ „ДонНТУ”, 2013. С. 173–177.

2. **Попова О. В.** Мовна культура як складова професійної культури майбутніх менеджерів. Наукові праці Вищого навчального закладу „Донецький національний технічний університет”. Серія: „Педагогіка, психологія і соціологія”. Вип. 1 (15), Красноармійськ: ДВНЗ „ДонНТУ”, 2015. С. 171–175.

3. **Попова О. В.** Структура професійної мовної культури як інваріанта професійної комунікативної культури у науково-педагогічній літературі. Наукові праці Вищого навчального закладу „Донецький національний технічний університет”. Серія: „Педагогіка, психологія і соціологія”. Вип. 2 (16), Красноармійськ: ДВНЗ „ДонНТУ”, 2015. С. 122–129.

4. **Попова О. В.** Лінгвокультурна компетентність у складі професійної компетентності майбутніх менеджерів зовнішнь-економічної діяльності. Наукові праці Вищого навчального закладу „Донецький національний технічний університет”. Серія: „Педагогіка, психологія і соціологія”. Вип. 2 (19). Покровськ: ДВНЗ „ДонНТУ”, 2016. С. 130–137.

5. **Попова О. В.** Компонентний аналіз лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності. Наукові праці Вищого навчального закладу „Донецький національний технічний університет”. Серія: „Педагогіка, психологія і соціологія”. Вип. 1 (20). Покровськ: ДВНЗ „ДонНТУ”, 2017. С. 94–99.

6. **Попова О. В.** Критерії, показники і рівні сформованості лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної

діяльності. Наукові праці Вищого навчального закладу „Донецький національний технічний університет”. Серія: „Педагогіка, психологія і соціологія”. Вип. 2 (21). Покровськ: ДВНЗ „ДонНТУ”, 2017. С. 123–128.

7. **Попова О. В.** Методологічні підходи до формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності. Наукові праці Вищого навчального закладу „Донецький національний технічний університет”. Серія: „Педагогіка, психологія і соціологія”, Вип. 2 (23). Покровськ: ДВНЗ „ДонНТУ”, 2018. С.70–76.

8. **Попова О. В.** Формування мотивації майбутніх менеджерів на оволодіння лінгвокультурною компетентністю. Наукова скарбниця освіти Донеччини. Науково-методичний журнал. Вип. 1. Слов’янськ: Витоки, 2018. С. 65–68.

9. **Попова О. В.** Реалізація педагогічних умов формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка у 2-х частинах. Серія „Педагогічні науки”. Гол. редактор С. О. Семеріков. Вип. 2 (333). Частина 2. Старобільськ, 2020. С. 62–71.

10. **Попова О. В.** Лінгвокультурний аспект професійної підготовки майбутніх менеджерів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць. Гол. редактор Г. П. Шевченко. Вип. 1 (70). Северодонецьк: вид-во СНУ імені Володимира Даля, 2016. С. 20–26.

11. **Попова О. В.** Педагогічні умови формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів в процесі фахової підготовки. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць. Гол. редактор Г. П. Шевченко. Вип. 4 (91). Северодонецьк: вид-во СНУ імені Володимира Даля, 2019. С. 160–169.

12. **Попова О. В.** Формування професійної мовної культури майбутніх менеджерів як педагогічна проблема. Компетентісно-орієнтований підхід до освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 04 грудня 2014 р. Харків, 2014. С. 177–179.

13. **Попова О. В.** Структура лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньо-економічної діяльності. Вища школа у контексті євроінтеграційних процесів: Збірник доповідей і тез Міжнародної науково-практичної конференції 26 квітня 2017 р. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. С. 147–149.

14. **Попова О. В.** Принцип міждисциплінарності у формуванні лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки. Виховання духовної краси майбутнього професіонала: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю) (15 жовтня 2019 р.). Покровськ: ДВНЗ „ДонНТУ”, 2019. С. 68–72.

15. **Попова О. В.** Експериментальна перевірка педагогічних умов формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі

фахової підготовки. Наукове забезпечення технологічного прогресу XXI сторіччя. Матеріали міжнародної наукової конференції 1 травня 2020 р. Чернівці, 2020. С. 25–28.

16. **Попова О. В.** Лінгвокультурне середовище як фактор формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів. Сучасні тенденції іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей в полікультурному просторі: Матеріали VI-ї щорічної Міжнародної науково-практичної конференції (5 червня 2020 р.). Київ: КАУ, 2020. С. 291–296.

17. **Popova O., Tsyssachuk N.** Beitrag zu der mündlichen Prüfung in Deutsch. Інноваційний потенціал української науки. Збірник доповідей учасників XVII Всеукраїнської науково-практичної конференції 22–26 жовтня 2012 року. Запоріжжя, 2012. С. 38–42.

Попова О. В. Формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка“, Старобільськ, 2020.

У роботі розкрито теоретико-методологічні засади формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів; схарактеризовано зміст, сутність і структуру досліджуваного феномену. Обґрунтовано та впроваджено в процес фахової підготовки педагогічні умови формування в майбутніх менеджерів лінгвокультурної компетентності: формування особистісної спрямованості майбутніх менеджерів на оволодіння лінгвокультурною компетентністю; орієнтація змісту лінгвокультурної підготовки на формування у студентів знань про цінності майбутньої професійної діяльності та норми міжкультурної взаємодії як особистісних за допомогою лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів; створення лінгвокультурного середовища з використанням мультимедійних технологій; забезпечення оволодіння студентами досвідом фахової комунікації шляхом реалізації міждисциплінарних зв'язків у лінгвокультурній підготовці майбутніх менеджерів. На основі визначених критеріїв та показників здійснено діагностику рівнів сформованості лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів. Розроблено та впроваджено навчально-методичне забезпечення формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів.

Ключові слова: фахова підготовка, майбутні менеджери, заклади вищої освіти, лінгвокультурна компетентність майбутніх менеджерів, педагогічні умови формування лінгвокультурної компетентності майбутніх менеджерів,

лінгвокультурне середовище, лінгвістичні та екстралінгвістичні засоби, навчально-методичне забезпечення.

Попова О. В. Формирование лингвокультурной компетентности будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», Старобельск, 2020.

Методология работы базировалась на положениях компетентного, личностно-ориентированного, лингвокультурологического, аксиологического, средового и междисциплинарного подходов. В результате теоретического анализа обоснована сущность понятия „лингвокультурная компетентность будущих менеджеров” как сложного интегративного высокоразвитого качества личности, которое отражает: высшую степень самооценности его знаний в экономической, профессионально-коммуникативной, культурно-языковой сфере; умение ориентироваться в ценностно-смысловом пространстве родного и иностранных языков, прежде всего в профессиональных целях, и эффективно взаимодействовать с представителями другого лингвокультурного социума; личностный опыт в решении профессиональных задач с учетом особенностей этноязыковой картины мира в профессиональном аспекте. Выделены и охарактеризованы такие компоненты формирования лингвокультурной компетентности будущих менеджеров: ценностно-мотивационный, информационно-когнитивный, личностный, перцептивно-интерактивный, коммуникативно-поведенческий.

Теоретически обоснованы и экспериментально апробированы педагогические условия формирования ЛКК будущих менеджеров экономической сферы: формирование личностной направленности будущих менеджеров на овладение лингвокультурной компетентностью; ориентация содержания лингвокультурной подготовки на формирование у студентов знаний о ценностях будущей профессиональной деятельности, нормах межкультурного взаимодействия как личностных с помощью лингвистических и экстралингвистических средств; создание лингвокультурной среды с использованием мультимедийных технологий; обеспечение овладения студентами опытом профессиональной межкультурной коммуникации путем реализации междисциплинарных связей в лингвокультурной подготовке будущих менеджеров.

Определены критерии и показатели степени сформированности у будущих менеджеров лингвокультурной компетентности. Экспериментальное исследование позволило установить уровни сформированности

лингвокультурной компетентности: высокий, средний, низкий. Разработано методическое обеспечение процесса формирования лингвокультурной компетентности студентов: спецкурс „Кросскультурная коммуникация”, комплекс упражнений по лингвокультурному тренингу, „Методические рекомендации для преподавателей по формированию лингвокультурной компетентности будущих менеджеров”.

Осуществлена экспериментальная проверка эффективности описанных педагогических условий формирования лингвокультурной компетентности будущих менеджеров.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие менеджеры, высшее учебное заведение, лингвокультурная компетентность будущих менеджеров, педагогические условия формирования лингвокультурной компетентности будущих менеджеров, лингвокультурная среда, лингвистические и экстралингвистические средства, учебно-методическое обеспечение.

Popova O. V. Formation of Linguocultural Competence of future Managers in the process of professional training. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – State institution „Luhansk Taras Shevchenko National University”, Starobilsk, 2020.

Theoretical and methodological fundamentals of future managers' linguocultural competence formation are revealed in the thesis; the content, essence and structure of the phenomenon under study are characterized. The pedagogical conditions of future managers' linguocultural competence formation are substantiated and implemented in the process of professional training. They include forming future managers' personal orientation to develop their linguocultural competence; focusing linguocultural training content on the formation of students' knowledge about future professional values and intercultural interaction norms as personal ones by linguistic and extralinguistic means; creating a linguocultural environment by means of multimedia teaching aids; ensuring that students master the experience of professional communication through the implementation of interdisciplinary links in the linguocultural training of future managers. On the basis of the defined criteria and indicators, the future managers' linguocultural competence levels are diagnosed. Educational and methodological support for the formation of future managers' linguocultural competence has been developed and implemented.

Key words: professional training, future managers, higher educational institutions, future managers' linguocultural competence, pedagogical conditions of future managers' linguocultural competence formation, linguocultural environment, linguistic and extra linguistic means, educational and methodological support.

Підписано до друку 25.09.2020 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Умов.-друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замов. № 28/9-20.

Надруковано з готового оригінал-макета
Видавець: Державний вищий навчальний заклад «Донецький
національний технічний університет», пл. Шибанкова, 2, м. Покровськ,
85300. Свідоцтво ДК №4911 від 09.06.2015 тел. (06239) 2-03-09

Виготовлювач: Типографія ДВНЗ «Донецький національний технічний
університет»», пл. Шибанкова, 2, м. Покровськ, 85300, Україна